

Міністерство у справах міжнародного розвитку (**DFID**) — це державний орган Великобританії, на який покладено завдання сприяти розвитку і боротися з бідністю.

Уряд, обраний у 1997 році, приділяє велику увагу питанням розвитку і з цією метою зміцнює Міністерство і розширює його фінансування.

Відповідно до політики, викладеної у 1997 році у "Білій книзі з питань міжнародного розвитку", основна увага Уряду приділяється виконанню прийнятого на міжнародному рівні рішення — до 2015 року зменшити наполовину частку тих, хто перебуває на межі крайньої бідності, а також виконанню інших споріднених завдань. У другій "Білій книзі з питань міжнародного розвитку", опублікованій в грудні 2000 року, було підтверджено готовність реалізувати ці завдання, конкретизовано та спрямовано процес глобалізації на користь людей, що живуть у бідності.

Програма підвищення рівня життя сільського населення в Україні (**URLP**) — програма DFID, яка розпочала свою діяльність у листопаді 2001 року.

Метою Програми підвищення рівня життя сільського населення є розробка і пропозиція механізмів вирішення серйозних проблем, пов'язаних з бідністю у багатьох сільських районах України, забезпечення життєздатності цих рішень, реалізація через національну політику та відповідне законодавство.

Подолання бідності — це рішення комплексу проблем села, таких як: безробіття, низькоприбутковість особистих селянських господарств, відсутність соціальної інфраструктури, брак інформації про ринки збуту та ціни, недоступність нових технологій та матеріально-технічних ресурсів, недостатність юридичної та економічної інформації.

Вирішення комплексу цих проблем забезпечить зростання добробуту сільського населення, зменшення соціальної напруженості, прискорить розвиток громадянського суспільства.

URLP базується на досягненнях регіональних центрів у Києві, Донецьку та Одесі, які, вже працюючи в Україні кілька років, розробили низку успішних механізмів вирішення проблем.

Через утворені у пілотних регіонах дорадчі служби, обслуговуючі кооперативи, кредитні спілки, маркетингові та інформаційні системи, громадські організації, які вирішують соціальні проблеми села, третейські суди селяни отримали доступ до нових технологій, матеріальних ресурсів, технічних засобів, ринків збуту, економічної та юридичної інформації, вирішення спорів. Відновлено роботу об'єктів соціальної сфери.

Розроблені і запропоновані моделі, що вже працюють у пілотних регіонах, довели спроможність долати проблему бідності.

Подальша діяльність Програми полягає в удосконаленні існуючих і розробці нових моделей та передачі працюючих механізмів вирішення проблем урядовим структурам, для подальшого втілення на території України для боротьби з бідністю на селі.

Традиційні форми зайнятості та отримання доходу вже не спроможні забезпечувати нормальний рівень життя сільського населення. І необхідно шукати шляхи вирішення цих проблем.

Моделі, розроблені і апробовані у пілотних регіонах URLP, ілюструють комплексний підхід до вирішення проблеми бідності та безробіття в селі. Кожна модель є реально працюючим механізмом, який може бути застосований у будь-якому регіоні України для вирішення аналогічних проблем.

МОДЕЛІ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ДОХОДІВ ТА ЗАЙНЯТОСТІ НА СЕЛІ

Модель підвищення рівня зайнятості та самозайнятості сільського населення

Проблема

Модель розроблено спільно з обласною службою зайнятості. Її впровадження сприяє підвищенню рівня зайнятості та самозайнятості безробітного сільського населення, розвитку малого та середнього бізнесу на селі, відновленню та удосконаленню побутових послуг.

Вирішення

Зниження рівня безробіття в сільській місцевості через: проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед безробітного сільського населення, навчання безробітних та консультативну підтримку щойно зареєстрованих підприємців.

Засоби

Технічні ресурси: аудиторія (надає районна Служба зайнятості) та обладнання для проведення семінарів ;

Людські ресурси: тренери для проведення курсу семінарів, спеціаліст для проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи та надання консультативної підтримки .

Загальні витрати частково компенсуються районними Службами зайнятості.

Період реалізації моделі

9 місяців (з урахуванням консультативної підтримки).

Отримані результати

За період: 10.01.2001р. - 01.04.2002 р.

Кількість людей, які відвідували навчання - 215

Підготовано бізнес-планів - 215

З них захистили бізнес-плани - 160

Зареєстровано суб'єктами підприємницької діяльності (СПД) - 110

Отримали одноразову допомогу - 104

30% новостворених СПД працюють у сфері агробізнесу,

54% надають побутові послуги,

16% зайняті іншими видами бізнесу (виробництво та народні промисли).

Модель створення нових робочих місць шляхом розширення бізнесу приватних підприємців

Проблема

Модель дозволяє вирішити проблему відсутності робочих місць у сільській місцевості в зв'язку з реформуванням колективних сільсько-господарських підприємств, припиненням функціонування низки об'єктів соціальної сфери, переробних підприємств, обмеженості сфер докладання праці поза сільським господарством.

Вирішення

Створення нових робочих місць та розширення бізнесу приватних підприємців.

Засоби

Витрати на організацію додаткового робочого місця.

Період реалізації моделі

2 місяці (без урахування консультаційної підтримки).

Отримані результати

Колишні безробітні, які зареєструвались як суб'єкти підприємницької діяльності, відкрили власний бізнес — ательє з пошиття одягу, організували 5 додаткових робочих місць. Заробітна плата працівникам сплачується регулярно.

Навчальний центр розвитку зайнятості молоді у сільському господарстві

Проблема

Безробіття у селах, особливо серед молоді, стоїть особливо гостро.

Модель

Для вирішення цієї проблеми створено сільські учбові центри, які навчають випускників сільських шкіл бізнесу в сільському господарстві, використовуючи інтенсивні технології.

Період реалізації моделі

3 місяці.

Затрати

Приміщення, надане школою, комп'ютери (у даному випадку б), людські ресурси.

Результати

У шкільну програму 10—11 класів пілотних проектів включено дисципліну "Основи фермерства" (агробізнес, менеджмент, використання інтенсивних технологій у сільському господарстві).

На постійній основі навчаються 60 школярів.

Для дітей з малозабезпечених сімей у школі організовано харчування за рахунок коштів, виручених за зібраний врожай.

Жителі села на практичному прикладі бачать, як правильно вести сільське господарство.

Макарівська районна Асоціація народних умільців "Дана"

Проблема

Народні умільці - категорія людей, які не тільки зберігають традиції народу, а й можуть отримувати прибуток від своєї діяльності. Однак це стає складно через нерозвинуту систему збуту.

Вирішення

Створення Асоціації для захисту прав та інтересів її членів, сприяння розвитку народних ремесел, підтримка народних умільців, залучення до цієї справи молоді та безробітних, збільшення доходів сільських жителів.

Засоби

Кошти на реєстрацію, організаційні витрати.

Період реалізації

2,5 місяці

Отримані результати

Завершена підготовча робота щодо створення в Макарові постійного салону виставки-продажу виробів членів асоціації.

Асоціація об'єднує 39 народних умільців Макарівського району.

Перша філія Асоціації розпочала роботу в пілотній громаді Гавронщина.

"Б і з н е с - ц е н т р" М а к а р і в с ь к о г о р а й о н у

Проблема

Безробіття у сільській місцевості.

Вирішення

Об'єднання підготовлених і створених за підтримки Проекту несільсько-господарського бізнесу в сільській місцевості для захисту прав та інтересів новоствореного бізнесу на різних рівнях.

Засоби

Реєстраційні витрати, підготовка установчих документів, організаційні витрати.

Період реалізації

Після неформальної діяльності центру протягом 1 року, його було зареєстровано за 1 місяць.

Отримані результати

Відібрані та відповідно підготовлені спеціалісти працюють у сільських сервісних центрах в таких сільських громадах як: Андріївка, Гавронщина і Плахтянка.

Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив "Макарівський сільський сервісний центр"

Проблема

Якісні та звичні послуги, зокрема з обробітку ґрунту, збирання врожаю, реалізації виробленої сільськогосподарської продукції є важко-доступними для селян. Крім того, бракує цілого ряду соціально-побутових послуг. Створення сільського сервісного центру, окрім вирішення цих проблем, створює додаткові робочі місця та допомагає мало захищеним верствам населення у сільській місцевості вирішувати наявні соціально-економічні проблеми.

Вирішення

Утворення об'єднання громадян (обслуговуючого кооперативу) з метою надання комплексу послуг сільськогосподарським товаровиробникам (переважно членам кооперативу), пов'язаних із постачанням, виробництвом, зберіганням, переробкою та збутом сільськогосподарської продукції.

Засоби

Пайові внески, ефективно використана матеріально-технічна база.

Період реалізації

За один рік кооператив перетворився на ефективний суб'єкт господарювання.

Отримані результати

Сільські жителі (власники особистих селянських господарств (ОСГ), завдяки кооперації, відчували свою захищеність, побачили переваги ведення ОСГ при кваліфікованих сервісних послугах.

Отримали незалежність від керівників місцевих господарств.

Селяни на практиці переконалися в перевазі ринкових відносин.

На власному досвіді отримали уяву про елементи культури у веденні ОСГ. Члени кооперативу отримали реальний фінансовий результат. В кооперативі додатково створено 31 робоче місце.

І Н Т Е Н С И В Н Е   О В О Ч І В Н И Ц Т В О

Проблема	Низька прибутковість у вирощуванні овочів через використання неякісного насіння та застарілих технологій.
Вирішення	Спеціалістами програми створено модель, яка у 2,5 рази збільшує врожай овочевих культур у південних регіонах України завдяки створенню системи крапельного зрошування.
Період реалізації	6 місяців.
Затрати	Насіння, засоби захисту від шкідників, зрошувальна система (затрати вираховуються залежно від площі).
Отримані результати	<p>Підвищено врожайність овочів у 2,5 рази.</p> <p>Проведено демонстраційні та учбові семінари з інтенсивного овочівництва.</p> <p>Складено і реалізуються на практиці методичні рекомендації.</p>

Економічна ефективність вирощування ярих зернових (тритікале та ячмінь)

Проблема	Низька урожайність ярих зернових пов'язана з порушенням технологічних процесів та ёчерез погодні умови.
Вирішення	На основі рекомендацій інституту рослинництва відібрано оптимальну культуру — яре тритікале, сорт "АІСТ харківський", закладено демонстрацію, відпрацьовано технологію для отримання позитивного результату.
Засоби	Змінні витрати - 536 грн, з них насіння - 330 грн. (220кг), добрива - 176 грн. (160-170 кг), засоби захисту - 30 грн.
Період реалізації моделі	7 місяців.
Отримані результати	<p>Підвищення доходів на 50-60% в порівнянні з ярим ячменем; (валовий дохід - 1840 грн, чистого доходу - 1000 грн).</p> <p>Зміцнення кормової бази (забезпечення фуражними кормами для худоби та птиці), що забезпечує додатковий прибуток у тваринництві.</p> <p>Забезпечення фермерських господарств необхідним зерном для особистого споживання.</p>

Підвищення економічної ефективності вирощування картоплі на особистому селянському господарстві

Проблема

Зниження врожайності картоплі через використання неякісного посівного матеріалу та відсутність знань щодо технологій вирощування.

Вирішення

Для підвищення ефективності вирощування картоплі на основі рекомендацій регіонального дослідного інституту відібрано відповідні сорти, розроблено технологію для степової зони, закладено ділянки на зрошенні та на богарі.

Засоби

Додаткові витрати на купівлю насінневого матеріалу – 45-70 гривень на 0,01 га. Змінні витрати - до 70 грн.

Період реалізації

7 місяців.

Отримані результати

Урожайність підвищено в 2-2,5 рази: без зрошування - 166 кг на 0,01 га (замість 73 кг за звичайною технологією), на зрошенні - 310 кг на 0,01 га (замість 100 кг).

Підвищено доходи практично в 2 рази (дохід - 2330 грн. з 1 га, в порівнянні з 1250 грн (традиційно).

Збільшення числа ОСГ та невеликих СФГ, що будуть спеціалізуватись на вирощуванні насінневої картоплі, дозволить вирішити проблему забезпечення селян якісним насінневим матеріалом картоплі.

Ефективне вирощування бройлерів в особистому селянському господарстві (ОСГ)

Проблема

Вирощування бройлерів без застосування технологій не дає економічного ефекту. За допомогою запропонованої нами технології підвищуються доходи від цієї діяльності, розвивається товарне господарство з метою отримання прибутку.

Вирішення

Розробка технології утримання, нормування раціонів призводить до отримання виробником реального постійного прибутку за короткий строк.

Засоби

Молодняк - 100 голів, комбікорми - 370 кг (555грн)

Період реалізації моделі

49 днів.

Отримані результати

Обіговість доходів — близько 6-ти разів на рік.

Витрати — 950 грн

Прибуток — 1550 грн

Чистий прибуток — 600 грн за 49 днів.

За рік — 3234 грн (в порівнянні з 1400 грн — за звичайною технологією).

Ефективна відгодівля свиней із застосуванням білково-вітамінних концентратів (БВК)

Проблема

Низька продуктивність та збитковість у галузі свинарства.

Вирішення

Підвищення економічної ефективності вирощування свиней через нормування раціонів годівлі тварин за допомогою вводу в кормову суміш добавок, що містять високу концентрацію необхідних для організму поживних речовин.

Засоби

Приміщення — не менш ніж на 20 голів свиней, корми — (400 кг кормів на 1 голову) = 8 тонн, з них БВК — (60 кг x 1 голову) = 1,2 тонни.

Період реалізації

7 місяців.

Отримані результати

Термін: 7 місяців (замість 11 місяців). (Тим самим, зворотність доходів підвищено).

Витрати кормів - 400 кг (замість 900 кг без нормування раціонів/1 голову), чистий прибуток - 350 грн (замість 270 грн на 1 голову).

Підготовано практичні рекомендації з нормування раціонів, які розповсюджуються згідно з попитом серед населення (завдяки підтримці ЗМІ, користуються попитом у Дніпропетровській, Івано-Франківській, Житомирській областях).

Завдяки лінії мікрокредитування, видано кредитів для розширення обсягів вирощування свиней на загальну суму 31 555 грн.

Створення громадських пасовищ: розробка ефективного управління та користування

Проблема	Нераціональне використання земель і зниження продуктивності кормових угідь.
Вирішення	Поліпшення кормової бази та підвищення продуктивності тваринництва через створення громадських пасовищ та розробку ефективного механізму управління та користування ним.
Засоби	Насінневий матеріал, послуги з культивуваці, оранки, залучення фахівців для підготовки проекту організації системи пасовищезмін. За 1-ий рік — 42 074 грн. Заплановані на 2002-2005 роки витрати — 3 200 грн.
Період реалізації	2 роки.
Отримані результати	Жителі отримали додатковий дохід, поліпшено стан еродованих земель. Подальший розвиток моделі дозволить створити обслуговуючі кооперативи з догляду за пасовищами та реалізації продукції тваринництва. Загальна площа виділених пасовищ — 580 га, в тому числі поліпшених — 74 га. Прибуток до початку розробки моделі — 12 580 грн. У 2001 році — 47 085 грн. Запланований прибуток у 2002-2005 роках — 262 341 грн.

Ринкова інформаційна система (ріс) в сільському господарстві

Проблема	Не завжди виробники сільськогосподарської продукції можуть її вигідно продати. Це пов'язано з браком інформації про ціни на сільськогосподарських ринках.
Модель	Розроблена модель збору інформації щодо ринкових цін, її обробки, систематизації, з метою розповсюдження інформації серед сільськогосподарських товаровиробників.
Затрати	Людські ресурси, технічні засоби.
Період реалізації	6 місяців.
Отримані результати	Понад 3 000 сільськогосподарських товаровиробників завдяки РІС можуть отримувати інформацію про ціни та потенційні ринки збуту і, як наслідок, правильно організувати збут виробленої продукції (включаючи експорт).

У минулому великі колективні сільськогосподарські підприємства фінансували основну частину інфраструктури й об'єкти соціальної сфери. Після реформування ці господарства стали неспроможними утримувати себе і були передані на баланс місцевих адміністрацій. Однак, на обмежені бюджети місцевих адміністрацій важко утримувати навіть елементарні базові послуги.

Розроблені механізми вирішення соціальних проблем у сільській місцевості частково вирішують проблему зайнятості.

Розроблено і втілено низку моделей передачі об'єктів соціальної сфери, які довели можливість успішного втілення та роботи.

МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ГРОМАД ТА ПЕРЕДАЧІ ОБ'ЄКТІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Модель створення сільських громадських організацій

Проблема	Громадська активність селян перебуває на низькому рівні. Однак, для вирішення багатьох проблем потрібно не пасивне очікування, а активна участь у їх вирішенні.
Вирішення	Розвиток місцевих ініціатив та підвищення соціальної активності сільського населення через створення сільських громадських організацій.
Засоби	<i>Технічні та матеріальні ресурси:</i> транспорт для виїздів у громаду, інформаційні матеріали; витрати на проведення семінарів; учбові тури; реєстраційний внесок. <i>Людські ресурси:</i> тренери для проведення навчання, спеціаліст для проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи та надання консультаційної підтримки.
Період реалізації	З моменту виявлення лідерів — до реєстрації громадської організації приблизно 6 місяців.
Отримані результати	Створено 11 ініціативних груп і 5 громадських організацій. Проведено 26 навчальних семінарів. Набуто навичок громадської роботи 44-ма членами ініціативних груп. Влаштовано 2 учбових тури.

Модель передачі об'єктів соціальної сфери у комунальну власність

Проблема	Модель вирішує проблему неефективного використання об'єктів соціальної сфери, низького рівня надання послуг населенню, припинення функціонування об'єктів соціального призначення через відсутність коштів на їх утримання, скорочення робочих місць в сільській місцевості.
Вирішення	Відновлення та удосконалення комунально-побутових, медичних, освітніх та інших послуг на селі, забезпечення ефективного функціонування соціальної інфраструктури через передачу об'єктів соцсфери в комунальну власність.
Засоби	Бюджетні кошти на утримання об'єктів.
Період реалізації	Від I етапу до VIII — 2 місяці. Від IX етапу до X — 9 місяців.
Отримані результати	Дитячий садок передано у комунальну власність сільради. Будинок відремонтовано за рахунок бюджетних коштів. Створено 12 додаткових робочих місць для обслуговуючого персоналу. Організовано 50 місць для дітей. Садок почав функціонувати у грудні 2001 року.

Модель передачі об'єктів соціальної сфери на баланс комунального підприємства при сільській раді

Проблема	Неефективне використання об'єктів соціальної сфери, низький рівень надання комунально-побутових послуг сільському населенню.
Вирішення	Відновлення та удосконалення комунально-побутових послуг на селі через передачу об'єктів соціальної сфери на баланс комунального підприємства..
Засоби	Кошти на реєстрацію підприємства, виготовлення печатки, відкриття банківського рахунку, матеріально-технічні засоби, земельну ділянку.
Період реалізації	6 місяців.
Отримані результати	При Луганській сільраді створено госпрозрахункове комунальне підприємство. До його статутного фонду увійшли житловий фонд (5500 кв.м.), приміщення будинку культури і дитячого садка, водопровід довжиною 12 км, котельня на чотири газові котли, устаткування й автотранспорт для обслуговування об'єктів соціальної інфраструктури. Сільрада в межах своєї компетенції звільнила "комунгосп" від сплати комунального податку, податків на землю, транспортні засоби, надала йому в оренду на 3 роки земельну ділянку площею 40 га із земель запасу. Сільгосппродукція, що вирощується на орендованій землі, йде на покриття витрат підприємства. Все це дозволило комунальному підприємству, незважаючи на систематичну заборгованість населення і сільради за надані послуги, забезпечувати питною водою і теплоенергією жителів села та об'єкти соціальної сфери.

Барабойське комунальне підприємство "Сількомунгосп"

Проблема	У багатьох сільських населених пунктах не вирішена проблема із забезпеченням населення життєвонеобхідними послугами: водопостачання, вивіз сміття, надання торгових, побутових та культурних послуг.
Вирішення	Можливим вирішенням проблеми є реформування об'єктів соціальної інфраструктури і економічно вигідні варіанти управління об'єктами соціальної сфери.
Період реалізації	3 місяці.
Затрати	На реєстрацію підприємства та оренду приміщення.
Отримані результати	Було створено робочі місця для місцевих жителів (від 10 до 16 в залежності від сезону). Частина доходу, отриманого від нових видів діяльності, підприємство скерувало на модернізацію водогінної системи, і це суттєво покращило якість водопостачання. Те ж комунпідприємство взяло в оренду колишню їдальню і організувало там місце для проведення дозвілля, відкрило магазин продовольчих товарів і пункт прийому склотари.

У процесі становлення і розвитку ринкових відносин, приватизації багато селян стали власниками землі та майна. І як наслідок, виникла необхідність підвищення правової обізнаності населення щодо нормативного регулювання відносин власності, реформування економіки в цілому, а також щодо прав та обов'язків осіб, пов'язаних з ними відносинами. Можливість отримання правової інформації та доступного судочинства через третейські суди зменшує соціальну напруженість, дає можливість власникам користуватися своїми правами у повному обсязі, підвищує їх ініціативу.

Розроблені та впроваджені прості механізми захисту прав власників — третейські суди — підтверджують свою ефективність.

МОДЕЛІ СИСТЕМ ЗАХИСТУ ПРАВ ВЛАСНОСТІ (ТРЕТЕЙСЬКІ СУДИ)

Третейські розгляди в аграрній сфері: Створення постійно діючого Третейського суду

Проблема

Створення третейського суду сприяє захисту порушених прав та інтересів сільських жителів, знімає соціальну напругу на селі завдяки оперативному розгляду звернень населення та надання юридичних консультацій, швидко та ефективно вирішує суперечки між фізичними та юридичними особами, вивільняє судову систему та органи виконавчої влади від розгляду скарг та дрібних позовів.

Вирішення

Через створення третейського суду, що має спеціалізацію вирішення спорів в аграрній сфері - ефективний і якісний захист громадянських прав.

Засоби

Людські ресурси: тренери, фахівці.
Тренінги, інформаційна підтримка.

Період реалізації

Червень 2000 рік — жовтень 2001 рік, (реплікація по теперішній час).

Отримані результати

Створено постійно діючий третейський суд (ПДТС) при "Донецькагроконсалті".

Сформовано склад третейських судей, серед яких провідні фахівці: юристи, економісти-аграрники, землевпорядники тощо.

За період існування суду створені представництва в Старобешівському, Слов'янському, Шахтарському та Красноармійському районах Донецької області, у Макарові, Київській області, як структурний підрозділ громадської організації "Центр розвитку сільського господарства та правової підтримки".

Надійшло понад 600 письмових та усних звертань фізичних та юридичних осіб із спорів про порушені права, винесено 76 рішень та визначень.

Укладено 49 мирових угод між сторонами.

Спільно із Секретаріатом Комісії з аграрних питань при Президентові України проводиться робота, спрямована по лобюванню Закону України (редакція народного депутата, а на цей час - прем'єр-міністра України Кінаха).

РОЗРОБЛЕНО:

**Київська обласна аграрна дорадча служба
Центр розвитку сільського господарства та правової підтримки**

01004, Київ
Вул. Велика Васильківська, 13, кімн. 20
Тел. +38 044 246 7817
E-mail: koras@urlp.org.ua

Донецька сільська дорадча служба

83086, Донецьк
Вул. Ф. Зайцева 46 А, 4-ий пов.
Тел.: +38 0622 92 0353, +38 0622 92 0401
Факс. +38 0622 92 0416
E-mail: office@dac.donbass.com

**Центр громадського розвитку
Консалтагро**

65045, Одеса
Вул. Успенська 103, оф. 2
Тел./факс + 38 0482 22 70 48
E-mail: khfoodessa@tm.odessa.ua